

GAZETA TRANSILVÂNIEI

Abonamentul: pentru Austro-Ungaria pe un an 24 cor.; pe 1/2 an 12 cor.; pe 3 luni 6 cor., **pentru România și strehătate** pe un an 40 lei; pe 1/2 an 20 lei.

ZIAR POLITIC NAȚIONAL.

Apare seara, în fiecare zi de lucru.

Redacția și administrația: Strada Prandului No. 15.
Inseratele se primesc la administrație. Prețul după tarife și învechii
Manuscrisele nu se înapoiază. **TELEFON Nr. 226.**

Învățămintele din trecut.

De Dr. Ioan Lupăș.
II.

Când și-a înobil Vasilie Moga, în toamna anului 1845, ochii oboșiți de îndelungata păstorie mlată și smerită, nepoții lui stăteau gata să pornească și ei pe același drum scurt, ca să poată lua în stăpânire cât mai curând cărja vladicească. Chiar protopopul și profesorul seminariului Ioan Moga Teologul a pornit repede la Cluj cu ploconeli pe la guvern. Dar aci suflau acum alte vânturi. Nu mai trăia protectorul Bánffy. Iar cărmitorii ardeleni din 1845/6 erau sătui până în suflet, după-cum sătula era și preoțimea, de sistemul lui Moga, a cărui continuare era socotită, ca fiind primejdioasă pentru interesele bisericesti și culturale ale poporului. Din cercurile preoțesti au pornit deci vehemente atacuri ziaristice contra nepoților lui Moga, precum și înverșunate arătări la curtea din Viena contra sistemului, stigmatizat prin aceste două cuvinte grele: *nepotism* și *despotism*.

Ioan Moga Teologul presimțind, că pe cărarea umblată de unchiul său nu va putea ajunge la scop, a adoptat ceva din procedeele fostului vicar N. Huțovici: a dăruit 1000 flor., fondul seminariului. Pentru acest dar adevărat, că își exprima *„voluntate regis”*, dar când a cerut, ca să i se permită a comunica clerului acest act grațios al monarhului, a fost refuzat. Cei din Viena nu voiau să i dea acest instrument de agitație electorală din simplul motiv, că ei trimisese în Ardeal ca vicar general pe arhimandritul Șaguna, pe care se simțeau acum datorți a-l sprijini să ajungă și episcop.

La sinodul electoral din Noemvrie 1847 au avut drept de vot numai protopopii; s'a făcut deci abatere dela procedura urmată în 1810, când au votat și câte 2 preoți din fiecare protopopiat. Dacă protopopii ar fi votat numai pentru câte un candidat, era de prevăzut, că Șaguna nu va reuși să ajungă nici măcar în locul al 3-lea între candidați. Deaceia s'a admis, ca fiecare protopop să scrie pe o fișă numele alor 3 candidați. Numai pe lângă această schimbare a practicei din trecut a fost posibil să obțină Șaguna un număr de 27 voturi, pe când Ioan Moga obținuse 33, iar Moise Fulea, deși era

preot însurat, 31. În privința felului, cum au știut alegătorii să judece valoarea candidaților, alegerea din 1847 ne dă aceeași tristă dovadă de desorientare, ca și cea din 1810: cei mai vrednici candidați au rămas cu numărul cel mai mic de voturi în amândouă rândurile, cum s'a întâmplat, durere, adeseori și la alegerile din era constituțională mai recentă.

Prin dispozițiile §§-lor 155 și urm. din „Statutul organic” s'au stabilit normele, cari trebuiesc observate la alegerea de mitropolit. Fiind mitropolitul totodată și arhiepiscop al Românilor ardeleni, aceștia trimit în congresul electoral 60 deputați (20 clerici și 40 mireni) iar dieceșele sufragane (Arad și Caransebeș) fiecare câte 30 (10 clerici și 20 mireni). Ținând samă de împrejurarea, că cei 60 deputați congresuali din arhidieceșă transilvană la toate alegerile de mitropolit de până acum, s'au divizat în partide, — cecea ar fi regretabil, dacă s'ar continua și în viitor — este ușor de înțeles, că arhidieceșei i s'a creat prin „Statutul organic” o situație mai desavantajoasă, decât a dieceșelor sufragane. Pe când acestea pot să-și aleagă ele singure, în sinodul diecesan electoral pe conducătorul lor episcop, arhidieceșă transilvană nu mai este în stare a-și alege pe arhiepiscopul său, ci trebuie să primiască pe cel ales ca mitropolit de congresul electoral, în care deputații din dieceșele sufragane, cu ajutorul câte unei fracțiuni dintre Ardeleni, pot să aibă cu ușurință majoritate de voturi.

Fată de soluția dată acestei chestiuni importante, prin amintite dispoziții ale „Statutului organic”, în congresul național bisericesc din 1868 s'au mai ivit și alte propuneri, dintre cari mai bine și mai temeinic motivată era a deputatului Ioan Pușcariu. Acesta cerea, ca atât arhiepiscopul și mitropolitul, cât și episcopii diecesani să se aleagă în reședința eparhiei văduvile prin congresul comun al mitropoliei întregi. Deputatul Ioan Hania făcu propunerea, ca în congresul electoral să fie 2/3 reprezentanți ai arhidieceșei și numai 1/3 din dieceșele sufragane. Iar Ioan Bran-Lemeni a propus, ca fiecare diecesă să-și aleagă pe episcopul său în mod independent, iar mitropolitul să fie ales dintre aceștia prin congresul național. Toate aceste propuneri au căzut și astfel

s'au votat §§-ii 155—157 în forma lor de azi.

Desavantajul acestor dispoziții, din punct de vedere specific ardelenesc, n'a întârziat a se arăta în mod destul de strigător în preades repetitele alegeri de mitropolit din anii 1873 și 1874.

Deși candidatul întregii opinii publice românești era vicarul Popea, *„ucenic devotat al lui Șaguna și credincios până la moarte”*, n'a putut nici decum străbate preste țesătura de piedeci, pe cari i le știuseră arunca în cale cu multă dibăcie oamenii din dieceșele sufragane, sprijiniți de câte o minoritate a celor din arhidieceșă.

În congresul electoral din 1873, văzând că lupta electorală devine înverșunată, arhimandritul-vicar N. Popea își retrase candidatura făcând în ședința din 28 August următoarea declarațiune:

„Stăm, Domnilor, înaintea unui act din cele mai importante și grave în viața noastră constituțională-bisericască.

„În vultul cel mare despre aspirații și candidații la scaunul nostru vacant arhiepiscopesc și metropolitan, auzii răsunând și numele meu.

„Mărturisesc, că niciodată nu m'am ambiționat pentru posturi și demnități bisericesti, niciodată nu am vânat scopuri și interese particulare, ci totdeauna am preferit binele și interesul cel adevărat al bisericei. Aceasta așa fi în stare să o documentez cu nenumărate dovezi faplice, scoase din trecutul vieții mele.

„De asemenea vă asigur, Domnilor, că nu m'am ambiționat nici pentru postul cel înalt arhiepiscopesc și metropolitan, a cărui reintregire ne stă înainte. Și aceasta o știu mulți bărbați onorabili, dintre cari unii fac parte chiar din acest congres prea venerat. Și nu m'am ambiționat, pentru că eu care de 18 ani am onoare a mă afla la arhiepiscopie și a conlucra nemijlocit în apropierea Marelui Andrei, știu bine, ce va să zică a fi episcop, știu, ce sarcină grea apăsă umerii lui, știu că chiar sarcina aceasta, mai grea decât toate sarcinile, impinse înainte de timp chiar și pe acel mare arhieru în groapă.

„Deci pe baza acestora, înțelegând cu siguranță, că și nepretențioasa mea persoană ar fi trasă în combinațiune, și anume că mulți din dd. deputați ar fi având în cuget a mă onora cu încrederea

D-lor, îmi iau voie, venerabil congres, a declara sărbătorește, că eu de astădată nu pot primi nici o candidatură, ci mulțumind domnilor amintiți pentru încrederea d-lor, îi rog să binevoiască a mă lăsa afară din combinațiune”.

După retragerea lui Popea, făcându-se alegerea, obțină episcopul Aradului, Procopiu Ivacovic, ca cel mai bătrân candidat 78 voturi, iar al Caransebeșului Ioan Popasu 20 voturi.

În anul următor trecând însă mitropolitul Ivacovic la Carloviț ca patriarh al Sârbilor, metropolia ortodoxă română rămase din nou vacantă, iar congresul național-bisericesc avu prea curând ocazune de a se deprinde — cum spunea unul dintre deputați — efectivminte întru exercițiul drepturilor constituționale-bisericesti.

În 20 Octomvrie 1874 fu ales metropolit episcopul Caransebeșului Ioan Popasu cu 64 voturi față de 40 date pentru Nicolae Popea.

Neobținând alegerea lui Popasu aprobare dela locurile mai înalte, urmă la sfârșitul lui Noemvrie acelaș an altă alegere de metropolit: a 3-a în răstimp de abia un an și câteva luni. Între deputații congresuali din arhidieceșă minoritatea o avea și acum arhimandritul-vicar Nicolae Popea, iar cei din dieceșele sufragane și o fracțiune de 12—13 arhidieceșani erau împărțiți între episcopul Aradului *Miron Roman* și vicarul dela Oradea mare Ioan Mețianu. Într-o alegere de probă întruni acesta 29 voturi, iar Roman 26. Mețianu întrebă atunci pe cav. Ioan Pușcariu, președintele aderenților lui Popea, cum ar fi cu puțință să rupă din voturile lui Popea atâtea, de câte ar mai avea lipsă, ca să poată întruni majoritatea voturilor în congres. Pușcariu îi răspunse categoric, că după cât își cunoaște el oamenii din partid, nu se va deslipi nici unul de Popea. Mețianu se retrase deci în favorul lui Roman și cu condiția de a fi ales în locul acestuia, ca episcop al Aradului.

Făcându-se votarea, în ședința congresului din 20 Noemvrie 1874 *Miron Roman* obțină numai 43 de voturi față de 45 bile albe, căci aderenții lui Popea, desgustați de machinațiunile înscenate cu prilejul acestor alegeri au decis a vota cu *bile albe*. În ziua următoare s'a repetat alegerea, care după stăruințele și capacitările obicinuite cu asemenea prilejuri, a dat cu totul alt rezultat:

51 voturi pentru *Miron Roman* și 31 voturi pentru Nicolae Popea.

În sfârșit la ultima alegere de metropolit în 19 Decembrie 1898 episcopul Aradului *Ioan Mețianu* întruni 64 voturi, iar episcopul Caransebeșului *Nicolae Popea* 41 de voturi. Arhimandritul-vicar Dr. *Iliarion Pușcariu* a preferit a nu candida.

Greva.

„Pe străzi se plimbă lumea și străzile sunt

Pe străzi se plimbă lumea și par'că pe oricare, îl sfășie aceleași dureri amietoare...

Pe pietrele tocite, pe umedul asfalt, Răsună pașii, unu mai straniu ca celalt... Răsună pași puternici, ori bolnavi și începi Ca în atâtea triste, murdare dimineți, Ca în atâtea-apusuri nostalgice de soare

De unde-atâtea lume? De unde vin mânății? De ce-s atât de palizi, cu ochi bolnavi și grei?

De unde vin acum și unde se duc ei, Cu brațele-atârinate, în gânduri adânci?...

Un sgomot surd și straniu în ăst stupar enorm Se sbate fără pace pe străzile, solemne, Pe unde desnădejdea a pus eterne semne...

Și zilnicele drame în veci nu mai adorm... Doar ceasurile arare s'aud sunând în turlă, În turla aurită a negrei catedrale

Și peste-orașul bolnav se pierd vibrând cu

Iar lacomele fabrici de-o vreme nu mai urlă... Se odihnesc acum adânc și nu mai urlă...

Pe străzi și prin piețe se mișcă fără pace, Sălbătăcite gloate atâtea de posace... Le imbrânțește ntruna o viață neagră, rea, Să treacă înainte, să caute ceva În ăst oraș superb Ce în lumina-i par'că s'aprinde n'cet și arde, În vânturi desfăcându-și banalele stindarde...

Femei cu-obraji de ceară, Femei cu bluze rupte S'opresc privind mulțimea cu reci priviri de

Cu toată nebunia revoltei milenare... Și pleacă-apoi ursuze, se duce fiecare În tocmai ca 'n ajutorul unei grozave lupte...

Se duce fiecare în griji neîntrerupte,

Se duce fiecare, Cu visul către-o lume de libertăți barbare... De unde vine-această sălbatică mulțime? La care pân'acuma nu se gândise nime?... De unde vine astăzi cu-ale mizeriei semne, De-și poartă iar revolta pe străzile solemne?..

Unde? In ce prăpăstii? Unde 'ncăpură?... Unde?

Aceste brațe negre, robuste și fecunde? Ce iad i-a pus la muncă și-apoi i-a dat afară, Prin crudu-oraș să-și poarte robia seculară?... Ce negustori satanici, Sătui, avizi, neghibi, Își bat azi joc de-aceste trudite-armii de robi? Ce monstru-i schilodește prin caldele uzine, Făr' a le da vr'odată nădejdea de mai bine?..

„I-aud par'că prin noapte cum pe sub geam

Aud cum trec prin ploaie cu pasul stins și sec... Văd mâinile lor negre, văd bluzele lor rupte Și înțeleg durerea, Durerea uriașă a astor mute lupte...

Și cum se duc pe stradă prin dreptul porții [mele, Văd în războiul mare, văd masele enorme, Cum schimbă-ale robiei apăsătoare forme Prin fluvii largi de sânge, sub roșile drapele...

Și tot mai mulți trec par'că pe străzile 'noptate... Și tot mai mulți trec par'că, Și nu se mai opresc... Li cheamă ceva mare, ceva bogat, cersesc, Spre lumi unde domnește barbară libertate...

Trec toți tăcuți și palizi, Trec muți pe strada moartă, Sătui... de pâne-amară, de muncă blestemată... Și mi-au făcut sărmanii un scurt popas la

In drumul lor vremelnic spre-eternal: Nici-

[odată... A. Cotruș.

